

SÄRTRYCK UR:

Samspel & variation

Språkliga studier
tillägnade
Bengt Nordberg
på 60-årsdagen

Institutionen för nordiska språk
UPPSALA UNIVERSITET

Om språkets roll i olika skeden av livet

Av JAN ANWARD

Genom att införa nya uttryck, överge gamla uttryck samt expandera och/eller begränsa gamla uttrycks funktioner, omstöper varje ny generation av språkbbrukare det system av uttrycksresurser som de ärvt av sina föregångare.

Dynamo-projektet¹ vid institutionen för lingvistik i Stockholm har som mål att utarbeta en så precis modell som möjligt av denna omstöpnings och på så sätt få ett nytt och säkrare grepp om förhållandet mellan språkinläring och språkförändring.

Den här artikeln är en lägesrapport från detta arbete.

En populär berättelse

Olika slags berättelser om individers språkliga levnadslopp ger olika slags förbindelser mellan språkinläring och språkförändring.

En populär berättelse, åtminstone bland lingvister, förtäljer att språkinläring äger rum enbart i barndomen – ett språks fonologi tillägnar man sig under förskoleåren (0–7 år), medan dess lexikon, morfologi och syntax tar hela barndomen (0–12 år) att tillägna sig (Long 1990, Hurford 1991). Vidare, förtäljer samma historia, härrör språkliga förändringar från de misstag barn gör när de lär sig språk. Det är ju enkelt att observera de många nya uttryck som barn använder när de lär sig ett språk. Mina egna barn har, förutom sådana välkända barnspråksformer som *gedde* (i stället för *gav*), bland annat använt uttrycken *nalla* (i stället för *nalle*), *leverpastejp* (i stället för *leverpastej*), *becki* (i stället för *spagetti*) och *veterankex* (i stället för *smörgåsrån* – av vete). Om vi antar att en del sådana nya uttryck överlever den tidiga språkinläringen och dessutom anammas av de språksamfund som barnen inträder i, så har vi etablerat en form av förbindelse mellan språkinläring och språkförändring.

¹ Projektet finansieras av Riksbankens Jubileumsfond. Projektledare är Jan Anward och Gunnel Källgren. Anställda i projektet är Gunnar Eriksson, Päivi Juvonen och John Swedenmark. För mer information om projektet, se Stockholmslingvistikens hemsida på Internet: <http://w3.ling.su.se>.

En sofistikerad berättelse av detta slag har utformats inom ramen för Chomskys Princip- och Parametermodell. Tankegången är följande: Den mänskliga språkförmågan utgör en öppen instinkt, dvs. en medfödd förmåga som är beroende av vissa utlösande erfarenheter för att kunna förverkligas. Den medfödda förmågan är inte helt prespecificerad, de utlösande erfarenheterna preciserar den i vissa avseenden («sätter dess parametrar», som jargongen lyder). Exempelvis antar man att den medfödda språkförmågan på förhand har specificerat en distinktion mellan verb och substantiv, en distinktion mellan huvudord och bestämmningar, samt möjligheten för verb att som objekt (en särskild typ av bestämning) ta en fras (ett uttryck bestående av huvudord och vissa bestämmningar) med ett substantiv som huvudord. Däremot är inte ordningen mellan verb och objekt prespecificerad, utan den bestäms på grundval av de utlösande erfarenheterna. Språk kan alltså skilja sig i detta avseende, så som svenska och japanska gör.

Ett problem med denna berättelse är att den – fattad bokstavigt – utesluter förändring. Om språkinläring bara handlar om att avgöra vilket av ett antal på förhand givna värden som en viss på förhand given parameter skall ha, så är det ju en smula svårt att förstå varför språk skulle förändras. Det traditionellt antagna glappet mellan input och output i språkinläringen riskerar att försvinna helt i denna typ av berättelse. Detta har ett antal lingvister inom PP-traditionen insett. För att åter göra språkförändring teoretiskt möjlig har de därför infört en sömsmån mellan erfarenhet och resulterande förmåga. Dels kan en och samma erfarenhet vara förenlig med flera resulterande förmågor (Clark & Roberts 1993), dels underdeterminerar erfarenheten den resulterande förmågan, dvs. den slutliga kompetensen kan inte härledas ur den språkliga erfarenheten, eftersom bara vissa egenskaper hos erfarenheten är relevanta för parametersättningen (Lightfoot 1991). Om vi återvänder till exemplet med ordningen mellan verb och objekt, så kan vi se hur detta resonemang kan tillämpas i praktiken (i Lightfoots efterföljd); ordföljden verb–objekt i huvudsatser kan, under vissa betingelser, vara förenlig med två olika parametersättningar:

- 1) underliggande verb–objekt och ingen verbflyttning;
- 2) underliggande objekt–verb och verbflyttning.

Enbart information från huvudsatser är dock tillgänglig vid parametersättningen. Därför kan en språkbrukare som möter verb–objekt i både huvudsatser och bisatser i input ändå i vissa fall sätta verb–objekt-parametern i enlighet med alternativ 2. Vi får då en språkförändring av det slag som tyskan har genomgått vad gäller bisatsordföljden.

Språkliga levnadslopp – en första strukturering

Vi kan använda den ovanstående berättelsen för att skaffa oss en första strukturering av individers språkliga levnadslopp. Till att börja med kan vi observera att berättelsen delar upp det språkliga levnadsloppet i två skeden: barndomen (före pubertetens inträde, ungefär 0–12 år) och resten av livet. Därefter differentierar berättelsen dessa två skeden språkligt; språkinläring äger rum i barndomen, men inte senare. Slutligen utpekas en källa till språkförändringar: de misstag som barn gör under språkinläringens lopp.

De tre leden i denna strukturering är dock alla ohållbara förenklingar. Jag skall diskutera dem i tur och ordning.

Skeden av livet

Det finns en vedertagen indelning av livet i fyra skeden: barndom, ungdom, vuxenålder och ålderdom, men var åldersgränserna går och vilka finare indelningar av skedena som verkar rimliga tycks det inte finnas någon enighet om (Mattheier 1987) – förutom att barndomen tar slut i tolvårsåldern.

Som en enkel måttstock skulle vi – med ledning av barndomens vedertagna längd – kunna använda oss av tolvårsperioder för att strukturera levnadsloppet. En ännu högre grad av upplösning får vi om vi delar upp varje tolvårsperiod i två sexårsperioder. Detta skulle stämma bra med sådana relativt vedertagna föreställningar som att ungdomen slutar vid 24–25 års ålder (Mattheier 1987) och att medelåldern börjar vid 35 års ålder (den klassiska »hälften av livet»). Många folkliga föreställningar om livsskeden arbetar också med tolv- och sjuårscykler (och det tar sju år för kroppens celler att förnyas).

En preliminär indelning av livet i skeden, med tolvårsperioder som mått, skulle då kunna se ut så här:

Barndom		0–12
Ungdom		12–24
Vuxenår	Tidiga vuxenår	24–36
	Medelålder	36–48
	Sena vuxenår	48–72
Ålderdom		72–

Att denna indelning placerar mig på gränsen mellan medelålder och sena vuxenår, och Bengt Nordberg precis mitt i de sena vuxenåren, är väl ingen direkt nackdel med modellen.

Språklig differentiering av skedena

Kan dessa olika stadier också differentieras språkligt? Det kan de – förbluffande väl, faktiskt.

Barndomen kan lätt avgränsas språkligt från ungdomen genom den evidens som har anförts för hypotesen att det finns en *kritisk period* för språkinläring (Long 1990, Hurford 1991); en individ som påbörjar sin förstaspråksinläring efter sjuårsåldern uppnår en markant lägre grad av språkbehärskning än en individ som påbörjar sin förstaspråksinläring tidigare i livet, och en individ som påbörjar sin förstaspråksinläring efter pubertetens inträde blir allvarligt språkhandikappad. I båda fallen är effekterna starkast när det gäller språkets fonologi, svagare när det gäller morfologi och syntax och svagast när det gäller ordförrådet.

Ungdomstiden, å sin sida, kan avgränsas positivt från barndomen av åtminstone tre språkliga fenomen:

De förändringar i ordval, ordböjning och även ljudstruktur som brukar sammanfattas under etiketten *slang* (Kotsinas 1994).

En annorlunda *talstil*, med hög volym, snabbt tempo, mycket onomatopoesi och ett brett register av röstlägen, som bland annat används för att markera direkt anföring (Nordberg 1985b, 1992).

Erövringen av *skriftspråket*. Att skriva lär man sig i lågstadiet eller tidigare, men skrift som ett nytt förhållningssätt till världen och andra människor, buret av en särskild form av språkbruk, tillägnar man sig inte förrän i förpuberteten och tonåren.

De två första fenomenen avgränsar också ungdomen från de tidiga vuxenåren – de klingar normalt av i 20–25-årsåldern.

Medelåldern, slutligen, kan avgränsas från tidigare och senare skeden av livet genom att den är den period i livet då *standardpuckeln*, eller vardags-språksdalen om man så vill, uppträder. Det är en vanlig observation i sociolingvistiska undersökningar (se t.ex. Nordberg 1985a s. 27–29 och Cheshire 1987) att man kan konstatera en dramatisk ökning av andelen standardformer, på vardagsspråksformernas bekostnad, när man jämför språkbrukare i 30–50-årsåldern både med yngre och med äldre språkbrukare. Användningen av standardformer uppvisar en diagrammatisk puckel i den åldersgruppen och användningen av vardagsspråksformer en motsvarande diagrammatisk dalsänka.

När upphör språkinläringen?

Antagandet att språkinläringen upphör i och med pubertetens inträde, som utgör ett karakteristiskt inslag i den populära berättelse som jag presenterade inledningsvis och som hänger nära samman med evidensen för en kritisk period för språkinläring, visar sig, vid närmare analys, vara ohållbart.

Å ena sidan bygger antagandet på ett nära till hands liggande logiskt felslut: om förstaspråksinläringen inte kan påbörjas efter den kritiska periodens slut, så förekommer det ingen språkinläring efter den kritiska periodens slut. Felslutet är en otillåten generalisering från initial språkinläring till fortsatt språkinläring. Om initial språkinläring är omöjlig efter den kritiska periodens slut, innebär det inte nödvändigtvis att en fortsatt språkinläring, som vidareutvecklar den språkfärdighet som tillägnats under den kritiska perioden, är omöjlig efter den kritiska periodens slut.

Å andra sidan finns det evidens för att *andraspråksinläring* kan påbörjas efter den kritiska periodens slut. Long (1990) argumenterar visserligen för att även andraspråksinläring uppvisar kritisk period-effekter, att idiomatiskt uttal inte kan förvärvas efter sjuårsåldern och att full behärskning av andraspråkets morfologi och syntax inte kan uppnås efter pubertetens inträde. Men den evidens han anför motsägs av en rad studier som visar att även tonåringar och vuxna kan uppnå full behärskning av ett andraspråk (se Birdsong 1992 och de referenser som anges där). I själva verket är det ju så, som Jane Hill påpekade i en tidig artikel (Hill 1970), att de flesta traditionella språksamfund präglas av flerspråkighet, ofta förvärvad i tonåren eller i vuxen ålder och med ett högt kulturellt värde.

Förekomsten av andraspråksinläring (och tredjespråksinläring, etc.) utgör faktiskt ett allvarligt problem för en alltför enkelt hopkommen biologisk berättelse om språkinläring, eftersom en sådan berättelse inte ger någon riktig plats för andraspråksinläring (tredjespråksinläring, etc.). Hurford (1991) har en hypotes om att förstaspråksinläringen inte gör slut på hela språkinlärningsförmågan. Men den hypotesen är inte tillräckligt bra, vilket en ornitologisk exkurs(ion) snabbt kan övertyga oss om.

Det finns fågelarter vars sång är fullständigt medfödd. En individ av en sådan art börjar sjunga på ett visst sätt oberoende av yttre stimuli. Sedan finns det fågelarter som måste lära sig sin sång under en kritisk period. En individ av en sådan art är beroende av yttre stimuli under den kritiska perioden för att kunna börja sjunga (dock förekommer en motsvarighet till joller – skuggsång – hos sådana arter), och detta utrymme för inläring ger upphov till variation, så kal-

lade sångdialekter. Det finns också åtminstone en fågelart, den vithövdade sparven, som kan lära sig en andra sångdialekt, om den flyttar till ett annat område (Neapolitan, Pepperberg & Schinke-Llano 1988). Detta leder dock inte nödvändigtvis till bidialektalism. Bara ett fåtal individer av denna art har förmågan att både lära sig en andra dialekt och behålla sin första dialekt.

Hos fåglar är således förstasångsinläring, andrasångsinläring och tvåsångighet skilda förmågor. Vissa arter saknar alla dessa förmågor – de har en helt medfödd sång; andra arter har bara förmåga till förstasångsinläring –, och åtminstone en art har dessutom tillgång till andrasångsinläring, med individuell variation när det gäller förmågan till tvåsångighet.

Om vi nu vill berätta en biologisk historia om språkinläring, så duger det inte att låtasas som om flerspråkighet inte var en mänsklig förmåga. Människor liknar inte domherrar, som bara lär sig en sång, utan vithövdade sparvar av det mest avancerade slaget.

Sammanfattningsvis: Förmågan till initial förstaspråksinläring upphör förmodligen i och med pubertetens inträde, men förmågan till fortsatt förstaspråksinläring och förmågan till andraspråksinläring (tredjespråksinläring, etc.), är intakta livet ut.

Utgångspunkter för en realistisk berättelse

Den mänskliga språkförmågan bör förstås relateras till ett mänskligt grundscenario, där mänskligheten är uppdelad i ganska små grupper, var och en med ett eget territorium, som gruppen bebor eller genomströvar, ett eget språk, egna gudar och ett antal grannar, som man ömsom bekämpar, ömsom allierar sig med.

Förmågan till förstaspråksinläring, i stället för en helt medfödd språkfärdighet, är klart funktionell i detta scenario, eftersom den möjliggör språklig variation, precis som hos fåglarna, vilket ger mänskliga grupper ett effektivt medel att avgränsa sig från andra grupper. På deras sätt att tala kan man skilja dem som tillhör gruppen från dem som inte tillhör gruppen. Detta är vad Karl-Hampus Dahlstedt har kallat språkets schibboleth-funktion, efter den passus i Domarbokens tolfte kapitel, där det skildras hur efraimiterna huggs ned till sista man på grund av sin oförmåga att uttala schibboleth med ett initialt sje-ljud (se också Nordberg 1994 s. 7).

Skillnaden mellan barndom och vuxenhet i sådana här grupper är ofta skarpt markerad, genom initiationsriter och initiationsperioder. Som vuxen man eller

vuxen kvinna får man sedan tillgång till speciella verksamheter, som barn och medlemmar av det andra könet inte har tillgång till. Dryckeslagen hos det filip-pinska bergsfolket Subanun, som Charles Frake beskrivit i en klassisk studie (för en svensk sammanfattning, se Nordberg 1985a s. 104–105), är ett bra exempel. När sedan en man och en kvinna gifter sig får de inte vara för nära släkt, vilket regleras genom ett system av klaner och familjer med olika härstamning. Normalt måste den ena av makarna flytta till en annan klan eller familj, ibland till en allierad grupp med ett annat språk. Och några vuxna initieras i speciella roller som lokala »symbolanalytiker», som »identifierar, löser och samordnar problem genom att manipulera symboler» (Reich 1994 s. 158) – grottmålare, schamaner, astrologer och andra.

I detta vidare scenario är förmågorna till fortsatt förstaspråksinläring, andraspråksinläring, bidialektalism och tvåspråkighet funktionella. De möjliggör en grad av språklig variation som låter mänskliga grupper markera precis de distinktioner mellan territorier, mindre grupper inom en större grupp, olika stadier av livet och olika verksamheter som är socialt nödvändiga.

Språkinläring är således inte något som differentierar olika skeden av livet. Språkinläring pågår hela livet – och det finns en utmärkt funktionell motivering till detta.

Språkanvändning

Genom att dekonstruera den inledningsvis återgivna berättelsen om språkinläring har jag kunnat upphäva dikotomin mellan barndomen, då vi lär oss språket, och resten av livet, då vi använder det. Vad som återstår är en livslång språkinläring, som ser olika ut under olika skeden av livet, i olika sociala verksamheter och i olika livssfärer (familjen, kamrat- och vänkretsen, skolan, föreningslivet, yrkeslivet och olika former av offentlighet). Men en sådan språkinläring är bara en aspekt av en livslång och mångförgrenad situationerad språkanvändning. Och det är precis där, i den situationerade språkanvändningen, som den sökta förbindelsen mellan språkinläring och språkförändring kan upprättas.

Grundidén, som jag har hämtat från den gamle strukturalisten Serge Karcevskij (1929) och som har klara beröringspunkter med moderna konnektionistiska teorier om språkinläring, är helt enkelt att varje användning av ett språk-system förändrar systemet. Detta beror på att språkanvändning inte är något slags uppspelning (performance) av redan komponerade melodier (compe-

tence). Språkanvändning i ett givet sammanhang handlar om att, med hjälp av tillgängliga språkliga resurser och en i sammanhanget relevant bakgrundskunskap, skapa tillräckligt mycket betydelse i just det sammanhanget.

I det perspektivet blir bokstavlighet, innovation, inläring och lån inte väsensskilda företeelser, utan alternativa retoriska taktiker.

Karcevskij ger som exempel på innovation, dvs. en ny användning av ett gammalt uttryck, en tänkt metaforisk användning av *fisk*; någon kallar någon annan fisk, för att beskriva denne som passiv och slapp. Därigenom får fisk en ny betydelse, och det betydelsefält som förenar ord som *flegmatisk*, *passiv* och *slapp* får ett nytt uttryck som medlem.

Det är frestande att tro att en innovativ språkanvändning är en särskild, »kreativ» användning av språket, medan en »bokstavlig» språkanvändning, där varje form uttrycker »sin» betydelse och inget annat, bara är normal språkanvändning och av ett helt annat slag. Men då har man missförstått språkanvändningens natur. Som Karcevskij betonar är också bokstavlig språkanvändning kreativ. Det finns fler saker än ord, och därför möter vi ständigt företeelser som vi måste benämna för första gången. Att möta en ny katt och då kalla den för *katt* är ingen automatisk konsekvens av det språkssystem vi har lärt oss, utan, precis som i en metafor, en kreativ tillämpning av tillgängliga språkliga resurser.

På samma sätt blir inläring en alternativ retorisk taktik, som innebär att en språkbrukare, i stället för att använda ett eget uttryck, gör någon annans uttryck till sitt. Det samma gäller för lån, som innebär att en språkbrukare, i stället för att använda ett gammalt uttryck, »flyttar» ett uttryck från en verksamhet till en annan och därmed ibland från ett språk till ett annat.

Det hör naturligtvis till historien att gränsen inte alltid är skarp mellan innovation, inläring och lån i det konkreta fallet.

Stabilitet och förändring

I likhet med Milroy (1992) hamnar vi således i positionen att språklig stabilitet, frånvaro av förändring, behöver förklaras lika mycket som språkförändring. Och i likhet med Milroy vill jag söka orsakerna till språklig stabilitet främst i sociala faktorer, men med betoning på verksamheter i olika skeden av livet, snarare än på grupper och nätverk.

Låt oss börja med *barndomen*. Teorier som vill återföra språkförändringar på barns förenklingar och misstag i den tidiga språkinläringen stupar på det enkla

faktum att sådana misstag normalt inte överlever detta skede av livet. Barn behåller inte själva de nya formerna, om dessa inte anammas av deras familjer och det sker bara sporadiskt och under kortare perioder. Min dotters *becki* (för spaghetti) var i allmänt bruk i vår familj något år, men dog sedan ut när uttryckets skapare inte längre ville veta av sådana barnsligheter. I de fall där ett barnuttryck faktiskt anammas av en familj sprids det också sällan utanför familjen.

Hur kan vi förstå detta? I barndomen tillägnar man sig rollen som barn i de verksamheter som man är delaktig i, i familjen, kamratkretsen och skolan. Och den rollen är en språkligt underordnad roll. Föräldrar, äldre syskon, äldre kamrater och lärare har en hög grad av kontroll över de språkliga verksamhetsparametrarna: vad som kan sägas, hur det kan sägas och vem som kan säga vad till vem. Skillnaden mellan barn och deras förebilder, som är nödvändig för att bevara båda parternas individualitet, men som barn hela tiden skulle kunna öka genom misstag och innovationer, hålls i schack. Resultatet blir därför mera konformitet än förändring.

Ungdomen däremot, åtminstone tonåren, kan med fördel betraktas som ett slags initiationsperiod, när man överger rollen som barn i familjen, kamratkretsen och skolan och tar de första stegen in i vuxenvärlden.

Lämnandet av barnrollen tar sig flera uttryck. Ett är det passiva motståndet mot språkliga barnroller: uteblivna eller minimala, intetsägande och till intet förpliktande responser på frågor, uppmaningar och förebråelser från vuxna. Ett annat är den ökade skillnaden mot förebilderna, som innebär att man måste hitta en egen röst, under högljutt utprovande och jämförande. Ett tredje är slangen, som på ett effektivt sätt markerar avståndet till familjens sätt att tala, och därför avskiljer tonåringar från både barn och medelålders. Slang innebär dock på intet sätt ett fullständigt utbyte av ordförrådet. I Kotsinas material är – med en generös definition av slang – 15,8 % av alla adjektiv, 14,2 % av alla substantiv och 4,4 % av alla verb slangord (Kotsinas 1994 s. 59; siffrorna gäller löpord). Det är inte heller riktigt sant att slangorden byts ut med varje generation (Kotsinas 1994 s. 64). Vad vi här ser i funktion är en pragmatisk ekonomiprincip: tillräckligt mycket betydelse med lagom mycket ansträngning. Det krävs inte så mycket slang för att signalera frigörelse och inte så mycket ny slang för att signalera en ny generation.

Lika lite som barnspråksformer sprids slangformer utanför de verksamheter där de uppstår. När ungdomar definitivt tar steget in i vuxenvärlden behöver – och vill – de inte längre signalera en mellanställning mellan barn och vuxen. Däremot verkar det ju finnas både en barnspråkstradition och en ungdomsspråkstradition. De vore väl värda att undersöka, liksom spridningsvägarna

fram och tillbaka mellan barn och ungdomar å ena sidan och populärkulturen å andra sidan.

I den *tidiga vuxenåldern* gäller det att skapa sig en egen familj och en position i yrkeslivet. I och med det måste man förhålla sig till tre olika förebilder: till föräldrarna som förebilder vid den nya familjebildningen, till de etablerade i ens yrkesverksamhet som förebilder när det gäller att skapa sig en yrkesposition, och till den generaliserade offentlige andre, bäraren av de språkpolitiskt etablerade normer som styr vuxenlivets verksamheter.

När det gäller föräldrarna och de etablerade kollegerna är väl den normala attityden: allt du kan göra kan jag göra bättre. Det vill säga, det är fråga om att både tillägna sig och överskrida det etablerade språkbruket. Nya ord som *diskurs*, *friskvård* och *nätverk*, och nya användningar av gamla ord som *nät* och *rymd* är enkla sätt att göra detta på. Orden kan åtfölja nya företeelser, kanske en ny teknologi, och på så sätt laddas med symboliskt kapital. De kan också utgöra redskap för skapandet av nya bilder av gamla ämnen; *motion* och *friskvård* placerar exempelvis samma handling i helt olika sammanhang, en *besvärlig* situation och en *tuff* situation antyder helt olika inställningar hos de inblandade. Men det etablerade språkbruket kan också överskridas genom vanliga ljudförändringar – och genom nya samtalsstilar som bland annat innebär nya former av tilltal, citat och parodi.

I det här skedet av livet har därför innovationer en annan funktion än i tidigare skeden. I den tidiga vuxenåldern är de en del av det symboliska kapital varmed den nya generationen tar initiativet från de gamla stötarna och lägger deras bidrag bakom sig. Eftersom innovationerna har den funktionen sprider de sig också, om de är lyckade. Det är just det som är poängen med dem. Om yrkesverksamheten (eller familjeverksamheten för den delen) sedan är av det slaget att den har en stark ställning i det offentliga livet, så kommer innovationerna också att förmedlas in i offentligheten och ge en effekt på den samling av olika språkbruk som vi kallar språket.

När det gäller den offentlige andre, vare sig den är lokal eller nationell, är det mera fråga om konformitet, i syfte att legitimera innovationerna inom familjen och yrkeslivet.

I *medelåldern* finns det ingen anledning att innovera längre. Då är det dags att växla in det symboliska kapital man har samlat på sig. Det förutsätter en hög grad av legitimitet, naturligtvis, vilket i den här modellen skulle innebära ökad konformitet med den offentlige andre, dvs. den typ av förändring som standardpuckeln beskriver.

Men medelåldern är också den tid i livet då det språkliga främlingskapet sät-

ter in. Samtidigt som man slår av på innovationstakten och ökar normenligheten, konfronteras man med uppstickare i de verksamheter där man är etablerad, som säger helt andra saker än vad man själv har byggt sin position på, och på ett helt annat sätt. Till råga på allt har barnen blivit tonåringar och helt obegrip-
liga. I det läget är det naturligt att börja betrakta språkets utveckling som en nedåtgående kurva, ett förfall. I stället för att göra innovationer, börjar man bekämpa innovationer.

Medelåldern är dock övergående. Och vi som har passerat den – jag och, i än högre grad, Bengt – kan äntligen slappna av och njuta av språkets möjligheter, utan att behöva mäta oss så mycket med andra.

Litteratur

- Birdsong, David, 1992: Ultimate attainment in second language acquisition. I: *Language* 68. S. 706–755.
- Cheshire, Jenny, 1987: Age- and Generation-Specific Use of Language. I: Ammon, Ullrich et al. (eds.): *Sociolinguistics 1*. Berlin. S. 761–767.
- Clark, Robin & Ian Roberts, 1993: A computational theory of language learnability and language change. I: *Linguistic Inquiry* 24. S. 299–345.
- Hill, Jane H., 1970: Foreign accents, language acquisition and cerebral dominance revisited. I: *Language Learning* 20. S. 237–248.
- Hurford, James R., 1991: The evolution of the critical period for language acquisition. I: *Cognition* 40. S. 159–202.
- Karcevskij, Sergej, 1929: Du dualisme asymétrique du signe linguistique, omtryckt i Vachek, Josef (ed.): *A Prague School Reader in Linguistics*. 1964. Bloomington, Indiana.
- Kotsinas, Ulla-Britt, 1994: *Ungdomsspråk*. Uppsala.
- Lightfoot, David, 1991: *How to Set Parameters*. Cambridge, Mass.
- Long, Mark H., 1990: Maturational Constraints on Language Development. I: *Studies in Second Language Acquisition* 12. S. 251–285.
- Mattheier, Klaus J., 1987: Alter, Generation. I: Ammon, Ullrich et al. (eds.): *Sociolinguistics 1*. Berlin. S. 78–82.
- Milroy, James, 1992: *Linguistic Variation and Change*. London.
- Neapolitan, Denise M., Irene M. Pepperberg & Linda Schinke-Llano, 1988: Second Language Acquisition: Possible Insights from Studies on How Birds Acquire Song. I: *Studies in Second Language Acquisition* 10. S. 1–12.
- Nordberg, Bengt, 1985a: Det mångskiftande språket. Malmö.
- Nordberg, Bengt, 1985b: Om ungdomars samtalsstil. Några preliminära iakttagelser. I: *Nysvenska studier* 64. S. 5–27.
- Nordberg, Bengt, 1992: Onomatopoetiska uttryck och ungdomars samtalsstil. I: Ström-
qvist, Siv (utg.): *Tal och samtal*. Lund. S. 150–176.
- Nordberg, Bengt, 1994: Om det sociala i språket. I: *Språk och Stil* 4. S. 5–18.
- Reich, Robert B., 1994: *Arbetets marknad inför 2000-talet*. Stockholm.